

Nasjonal helseforvaltning 200 år:

Fra kolera til svineinfluensa

At det i 1809 ble opprettet et «Sundhedsscollegium» i Christiania, skyldtes at Norge ble isolert fra Danmark under Napoleonskrigene.

Dette kollegiet er forløperen for dagens omfattende helseforvaltning, og 200-årsjubileet er markert både med jubileumsseminar og publikasjoner. En skjebnens ironi er det at vi nettopp under markeringen opplever en pandemi som stiller store krav til helsemyndighetene. På 1800-tallet var kolera en utfordring – i dag er det svineinfluensa.

Jubileumsseminaret som ble avholdt på Thon Hotel Opera den 2. november, var et felles arrangement mellom Helse- og omsorgsdepartementet, Statens helsetilsyn, Nasjonalt folkehelseinstitutt og Helsedirektoratet. Invitasjonen var gått ut til absolutt alle helserelaterte organisasjoner og institusjoner i landet, og deltakerlisten inneholdt 165 navn, hvorav nærmere 40 prosent representerte de arrangerende helsemyndigheter. I dagens vrimmel av seminartilbud er det kanskje ikke å forvente at historiske tema blir prioritert, men for oss som var der bød dagen på en rekke spennende foredrag med refleksjon omkring utviklingen av helseforvaltningen i løpet av 200 år.

Vi fikk beretningen om kongen i København som 'allernaadigst' opprettet *Det Kongelige Norske Sundhedsscollegium* i Christiania i 1809 på grunn av flåteblokaden, om håndteringen av en dysenteriepidemi i Lom, om Valdres epidemien som dreide seg om «blodgang, forraadningsfeber og de naturlige kopper» og om kopperutbrudd i Salten. Vi fikk høre om usikkerhet omkring koleraens epidemiologi og etiologi som førte til stor usikkerhet på 1800-tallet og om epidemihåndtering helt frem til i dag. Temaets aktualitet

med helsemyndighetenes håndtering av svineinfluensaen var neppe tilsiktet da jubileumsmarkeringen ble planlagt.

Utviklingen av helseforvaltningen i den legendariske Karl Evangs tid, som varte fra før krigen til han gikk av med pensjon i 1972 ble omtalt i to foredrag. Andre tema var helseprofesjonenes utvikling i et kontekstuellt perspektiv og utviklingen av forebyggende helsearbeid fra sunnhetspropaganda til helseopplysning. Det sistnevnte har kanskje ikke endret seg dramatisk fordi mange av tidligere tiders virkemidler i hygienepolitikken fortsatt er høyst aktuelle. Et eksempel på det er kostholdsopplysningen.

Dagen ble avsluttet med en paneldebatt med tittelen *Fremad og aldri glemme*, ledet av Magne Nylenna, redaktør for Helsebiblioteket knyttet til Nasjonalt kunnskapssenter for helse-tjenesten. Paneldeltakerne representerte Helse- og omsorgsdepartementet, Helsedirektoratet, Helsetilsynet, Folkehelseinstituttet og fylkeslegene. Det var ikke til å unngå at debatten i stor grad ble preget av dagens pandemi der den store utfordringen er å få vaksine ut til folket. På spørsmål fra Nylenna om det er mulig å drive en nasjonal vaksinasjonspolitikk var svaret at det

er de 430 kommunene som har ansvaret for gjennomføringen, og man kunne ane et ønske hos de sentrale myndighetene om et system der det er færre enheter å forholde seg til lokalt. På mange måter var det enklere i 1809 med enevelde og klare regler for tilsyn. Samtidig ble det gitt uttrykk for at aldri så galt at det ikke er godt for noe. Når pandemien er over og tiltakene skal evalueres, kan det gi læring som fører til endring.

Panelet var innom helseregistre kontra personvern, og medienes behandling av situasjonen ble naturlig nok debattert. Det ble sagt at mediene har vært en skjønn blanding av å la helsemyndighetene komme ut med opplysning og å skremme. – Nå vrir de på alt vi sier og forsøker å skape konflikter, ble det sagt.

Men debatten dreide seg ikke bare om svineinfluensa. Deltakerne ble også bedt om å kommentere fremtiden. Vi er ved et historisk veiskille; mens befolkningen er blitt stadig friskere, er 11 prosent av alle årsverk i landet i helse- og omsorgstjenesten. Forslaget til samhandlingsreform er en sjansje vi nå har til en bærekraftig helsetjeneste. Kunnskap, læring, forebygging og prioritering er stikkord.

Fra venstre debattleder Magne Nylenna, Helsebiblioteket, Camilla Stoltenberg, Folkehelseinstituttet, Lars Hanssen, Helsetilsynet, fylkeslege Kristian Hagestad, Vest-Agder, Anne Kari Lande Hasle, HOD og Bjørn Inge Larsen, Helsedirektoratet.

Manus til alle foredragene på seminaret er publisert i en spesialutgave av tidsskriftet Michael utgitt av Det norske medicinske Selskab. Den tidligste historien er dokumentert i Hans Petter Schjønby: Sundhedscollegiet 1809–1815, utgitt som Rapport fra Helsetilsynet 1/2009. Dessuten forelå

den rykende ferske Ole Berg: Spesialisering og profesjonalisering. En beretning om den sivile norske helseforvaltnings utvikling fra 1809 til 2009. Del 1: 1809–1983 – Den gamle helseforvaltning. Rapport fra Helsetilsynet 8/2009, en murstein av en rapport på 500 sider, som skal videreføres i en del

2. Alle utgivelser i serien Rapport fra Helsetilsynet ligger i fulltekst på www.helsetilsynet.no.

Tekst og foto: Reidun Stenvik